

AGNIESZKA LEWICKA-ZELENT

Instytut Pedagogiki, Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS

ORCID 0000-0002-6967-8966

EWA TROJANOWSKA

Instytut Pedagogiki, Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS (doktorantka)

ORCID 0000-0002-0481-4218

## POZIOM I STRUKTURA DOMINUJĄCYCH KOMPETENCJI MEDIACYJNYCH MĘŻCZYZN ODBYWAJĄCYCH KARĘ POZBAWIENIA WOLNOŚCI

**Streszczenie:** Kompetencje mediacyjne są dyspozycją jednostki pozwalającą jej na konstruktywne rozwiązywanie konfliktów. Warunkują także jej sprawne psychospołeczne funkcjonowanie. Głównym celem badań własnych było ustalenie, które z kompetencji mediacyjnych stanowią dla osób pozbawionych wolności zasoby umożliwiające im znalezienie rozwiązania konfliktu satysfakcjonującego obie strony tej niekorzystnej interakcji społecznej. Grupę badanych osób utworzyło 95 mężczyzn osadzonych w zakładach karnych. Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem Kwestionariusza kompetencji mediacyjnych autorstwa A. Lewickiej-Zelent. Uzyskane wyniki badań własnych świadczą o tym, że badane osoby cechują się niskim poziomem kompetencji mediacyjnych, jednak najwyższe wyniki uzyskały w zakresie kompetencji udzielania pomocy oraz kompetencji pragmatycznych, co należy wykorzystać w aranżowanych oddziaływaniach resocjalizacyjnych, w których jednocześnie będą minimalizowane posiadane przez nie deficyty w tym zakresie.

**Słowa kluczowe:** zakład karny, kompetencje mediacyjne, konflikt

### WPROWADZENIE

Osoby odbywające karę bezwzględnego pozbawienia wolności przeważnie opisywane są w kategorii jednostek z deficytami, które należy wyeliminować lub

choć zminimalizować. W taki sposób przez wiele stuleci definiowano cele resocjalizacyjne, aż nadszedł czas, gdy można już mówić o pewnych zasobach, jakie posiadają wszyscy ludzie, w tym ci nieprzystosowani społecznie, przebywający w zakładach karnych. Z korektury stopniowo przechodzi się do wzmacniania, doskonalenia i wspomagania tego, co w nich najlepsze, a co może stanowić podstawę dalszej pracy z nimi w warunkach izolacyjnych, a następnie wolnościowych. Dlatego z praktycznego punktu widzenia interesujące wydaje się poszukiwanie takich zasobów w osobach pozbawionych wolności, które można wykorzystywać w procesie rozwiązywania konfliktów.

Celem artykułu jest wzbudzenie refleksji nad potencjalnymi zasobami osób odbywających karę pozbawienia wolności w postaci kompetencji mediacyjnych. Artykuł ma charakter empiryczny. W pierwszej kolejności zostaną przedstawione zalety zarządzania konfliktem.

Konflikty stanowią jeden z nieodłącznych elementów życia codziennego każdego podmiotu. Jak twierdzą W.W. Wilmot i J.L. Hocker (2011, s. 27–28) warto zajmować się nimi w kontekście badawczym, gdyż:

- sposób angażowania się przez strony w konflikt ściśle koreluje z ich związkami uczuciowymi;
- satysfakcja w relacji społecznej z partnerem interakcji zależy całkowicie od stopnia radzenia sobie z konfliktami;
- osoby, które potrafią konstruktywnie rozwiązywać konflikty, są zdrowsze psychicznie od tych poszukujących destruktywnych metod ich zakończenia;
- najbliższe osoby korzystają z umiejętności jednostki, która potrafi skutecznie poszukiwać porozumienia z drugą stroną;
- osoby, które skrzywdziły innych mają szansę wynagrodzić im wyrządzone szkody i krzywdy;
- umiejętności rozwiązywania konfliktów „to złożone sekwencje umiejętności interpersonalnych, którymi większość ludzi nie dysponuje”.

Spektrum tych różnorodnych zalet płynących z posiadania odpowiednich kompetencji rozwiązywania konfliktów przekonuje do konieczności podjęcia zagadnienia z perspektywy wspierania osób nieprzystosowanych społecznie.

Efekt końcowy procesu rozwiązywania konfliktów w znacznej mierze uzależniony jest od doboru sposobu dochodzenia do porozumienia. Negocjacje wydają się najwłaściwszym ze wszystkich z uwagi na to, że zaangażowane w konflikt strony same próbują znaleźć zadawalające je rozwiązanie. Bywa jednak często tak, że sytuacje konfliktowe są tak bardzo skomplikowane, a partnerzy interakcji przejawiają bardzo silne negatywne emocje, że niemożliwe jest takie konstruktywne zakończenie konfliktu. Wówczas osoby zaangażowane w niego mogą zwrócić się o pomoc do mediatora – skorzystać ze wsparcia trzeciej osoby niezaanga-

zowanej w konflikt. Z drugiej strony mogą pomóc innym ludziom w szukaniu odpowiedniej i zaufanej osoby do pełnienia roli pośrednika lub same pełnić taką rolę (Wilmot, Hocker 2011, s. 368). Celem zasadniczym wszelkich mediacji jest „ułatwienie przekształcenia elementów konfliktu”, które przyjmuje postać zmiany: sposobu wyrażania konfliktu i postrzegania w nim celów, stopnia zależności oraz sił między partnerami interakcji, ograniczoności zasobów, a także wzajemnej ingerencji partnerów (Wilmot, Hocker 2011, s. 369). Mediacje mogą przebiegać w sposób nieformalny i formalny, co oznacza, że osoba nieprzystosowana społecznie pomaga osobom najbliższym zakończyć pokojowo konflikt lub uczestniczy w spotkaniach mediacyjnych jako jeden z partnerów pewnej zakłóconej relacji wraz z wykwalifikowanym mediatorem. Niezależnie od przyjętej formy, bardzo ważne są odpowiednie kompetencje społeczne zarówno stron, jak i pośrednika, które ułatwiają przebieg procesu mediacyjnego. M. Bobrowicz (2008, s. 29) twierdzi, że profesjonalizm mediacyjny wymusza na uczestnikach procesu mediacyjnego wysoki poziom wiedzy z zakresu psychologii, a zwłaszcza z komunikacji społecznej. Niemniej ważne są jednak ich predyspozycje osobowościowe oraz przestrzeganie ogólnie przyjętych zasad etycznych.

Rozwiązywanie konfliktów jest związane z kompetencjami społecznymi. Pojęcie kompetencji zdefiniowane przez M. Czerepaniak-Walczak (1999, s. 61) jest pojemne i znacznie szersze od terminu „umiejętności”, które stanowią ich behawioralny element. Oznacza ono „świadomy, wyuczalny, satysfakcjonujący, choć nie niezwykły, poziom sprawności warunkujący efektywne zachowanie się (działanie) w jakiejś dziedzinie”. Natomiast według D. Golemana (1999, s. 440–441) kompetencje społeczne przejawiają się w odpowiednim reagowaniu emocjonalnym podmiotu w relacjach z innymi ludźmi, z uwzględnieniem kontekstu sytuacyjnego i różnych korelatów oraz w sprawnym wykorzystywaniu poszczególnych umiejętności w komunikacji interpersonalnej. A. Kanios (2008, s. 14–15) klasyfikuje definicje kompetencji społecznych w obrębie trzech grup. Pierwsze z nich związane są z motywacyjnymi i emocjonalnymi czynnikami warunkującymi zdolności przystosowawcze podmiotu, drugie eksponują sprawności poznawcze i społeczne odzwierciedlające się w zachowaniu jednostki, a w trzeciej grupie znalazły się definicje, zgodnie z którymi wszystkie powyżej wskazane uwarunkowania istotne są w relacjach społecznych, wyznaczanych przez konkretne postępowanie podmiotów interakcji.

Na podstawie pojęcia „kompetencje społeczne” można zdefiniować z kolei kompetencje mediacyjne, które oznaczają „podmiotową dyspozycję jednostki umożliwiającą jej świadome, ze względu na potrzeby i skutki, rozwiązywanie sytuacji konfliktowych z zastosowaniem zasad procesu pośredniczenia oraz ponoszenie odpowiedzialności za przejawiane zachowania. Na kompetencje składa się zbiór

doświadczeń, cech, umiejętności i wiedzy, który przyczynia się do skutecznego wykorzystywania mediacji w procesie wspomagania dochodzenia stron konfliktu do satysfakcjonującego porozumienia. Kompetencje mediacyjne niezbędne są do efektywnego wykonywania pracy pośrednika, a w kontekście osobistym do poprawy jego psychospołecznego funkcjonowania. Umiejętności mediacyjne natomiast stanowią behawioralny aspekt kompetencji mediacyjnych, obejmujący: zachowania, wiedzę, zdolności, doświadczenia oraz cechy niezbędne do efektywnego pełnienia funkcji mediatora” (Lewicka-Zelent 2014, s. 58).

J. Folberg i A. Taylor (1984, s. 351–352) podjęli próbę wytypowania odpowiednich umiejętności składających się na kompetencje mediacyjne, które przyczyniają się do zwiększenia efektywności mediacji. Wymieniają oni kompetencje komunikacyjne bezpośrednio związane z podtrzymywaniem życzliwych kontaktów społecznych wraz z umiejętnościami odpowiedniego zastosowania technik mediacyjnych. W zakres drugiej grupy kompetencji zaliczają składowe inteligencji emocjonalnej, a do trzeciej – umiejętności wchodzące w skład kompetencji zarządzania konfliktami. Autorzy twierdzą także, że w pracy pośrednika cenne są kompetencje kierowania dyskusją itp. (np. umiejętność przygotowywania dokumentów mediacyjnych, umiejętność radzenia sobie ze stresem). Na podstawie klasyfikacji rodzajów kompetencji J. Szempruch oraz R. Kwaśnicy, J. Folberga i A. Taylor, A. Lewicka-Zelent dokonała klasyfikacji, w której wyróżniła następujące kompetencje: udzielania pomocy, interpretacyjno-komunikacyjne, współdziałania i pragmatyczne (Lewicka-Zelent 2014, s. 81).

Ch.W. Moore (2009, s. 83) podkreśla wagę różnorodnych zmiennych w procesie doboru strategii i działań mediacyjnych. Wśród tych czynników eksponuje umiejętności samych stron do rozwiązywania własnego konfliktu. Świadomi partnerzy, umiając konstruktywnie rozwiązać konflikt, wymagają mniejszego wsparcia ze strony mediatora, gdyż sami skutecznie dążą do wypracowania porozumienia. Pomimo doświadczenia nieprzyjemnych emocji zmuszeni są do współpracy, co wymaga od nich umiejętności zrozumienia drugiej osoby, pominięcia różnic: wartości, poglądów, płci, kultury itd. W sytuacji, gdy strony bardziej kierują się silnymi emocjami niż racjonalnymi argumentami, nie posiadają umiejętności negocjacyjnych lub innych związanych z rozwiązywaniem problemów, to pośrednik jest bardziej aktywny podczas negocjacji w procesie mediacyjnym.

Badacze typujący uwarunkowania skutecznej mediacji wskazują na istotny wpływ różnic indywidualnych. Przyznać należy jednak, że dotychczasowe eksploracje w tym zakresie są sporadyczne i fragmentaryczne. S.V. Sandy i K.M. Cochran (2005, s. 320–323) twierdzą, że różne cechy indywidualne stron konfliktu decydują o ich kompetencjach społeczno-emocjonalnych. Wśród nich ważne są: temperament (który decyduje o opanowaniu, cierpliwości, braku lęku itd.), umiejętność jasnego

wyrażania emocji i ich odczytywania, szanowania emocji innych ludzi, empatia, motywacja wewnętrzna, samokontrola itd. K. Kressel (2005, s. 539) uważa, że do podtrzymania pozytywnych, satysfakcjonujących relacji w postępowaniu mediacyjnym niezbędne są: aktywne słuchanie drugiej strony konfliktu, analityczne zbieranie informacji o danym zdarzeniu i zachowaniu innych osób, odróżnianie interesów od stanowisk oraz asertywność w obronie własnych potrzeb i poglądów.

S.V. Sandy, S.K. Boardman i M. Deutsch (2005, s. 286, 297) podjęli próbę wskazania cennych cech u partnerów zakłóconych interakcji, które sprzyjają osiągnięciu przez nich konstruktywnego porozumienia. Uważają oni, że ważną rolę w tym względzie odgrywa poczucie własnej skuteczności oraz wiara w posiadane kompetencje, co wymagane jest od pomiotu podczas: wykonywania zadań i pokonywania przeszkód w życiu codziennym, obrony przekonania, że można w mądry sposób wykorzystać kompetencje, a także rozpoznawania realistycznych celów i okazji do ich zastosowania. Autorzy dowiedli, że osoby korzystające ze strategii rozwiązywania problemów, uzyskują wysokie wyniki w skali ekstrawersji i sumienności, a osoby niezbyt otwarte, ugodowe i sumienne rywalizują z drugą stroną konfliktu. Natomiast cechy neurotyczne, ugodowość, niewielka otwartość i sumiennosc ściśle korelują ze strategią unikania (Sandy, Boardman, Deutsch 2005, s. 305–306). Zatem na podstawie cech konkretnej strony konfliktu można przypuszczać, w jaki sposób będzie ona dążyła do jego zakończenia oraz o jakie jej potrzeby należy zadbać podczas spotkania mediacyjnego, aby uzyskać satysfakcjonujące rozwiązanie (tabela 1).

Tabela 1. Potencjalne problemy negocjacyjne związane z określonymi typami osobowości

Strategia rozwiązywania konfliktu	Typ osobowości terapeutycznej	Typ osobowości według teorii Wielkiej Piątki	Potrzeby psychologiczne	Potencjalne problemy podczas negocjacji
Rywalizacja	paranoja	mało ugodowa, mało otwarta, silnie neurotyczna	szacunek, ochrona przed obwinianiem i krytyką	myślenie czarno-białe, projekcja uczuć na innych, trudność z przyjmowaniem nowych pomysłów
	narcystyczna	mało ugodowa, silnie ekstrawertyczna	uwaga, specjalne przywileje	egocentryzm, brak empatii, kontrolowanie innych i wpływania na nich
	zachowania histeryczne, silna ekstrawersja	mało sumienna, bardzo otwarta	uwaga	dominacja, przejmowanie kontroli, eskalacja emocji, których wysłuchuje się

Strategia rozwiązywania konfliktu	Typ osobowości terapeutycznej	Typ osobowości według teorii Wielkiej Piątki	Potrzeby psychologiczne	Potencjalne problemy podczas negocjacji
Ucieczka	podatna na uzależnienia	mało ekstrawertyczna, bardzo ugodowa, mało otwarta i sumienna	bezpieczeństwo	brak świadomości unikania konfliktu, unikanie podejmowania decyzji, zmiana tematu, ucieczka
	obsesyjno-kompulsywna	mało ekstrawertyczna, bardzo ugodowa, mało otwarta i sumienna	bycie poprawnym, niepełnienie błędów	często utyka w szczegółach, unika krzywdy i szkód
Ucieczka lub bierność	unikająca lub lękowa	mało ekstrawertyczna i otwarta, bardzo sumienna	obrona przed lękiem, odrzuceniem	boi się upokorzenia i obwiniania, nadmiernie aktywna emocjonalnie, wyolbrzymianie problemów, unikanie podejmowania decyzji
Poddanie się	zależnościowa	mało ekstrawertyczna, bardzo ugodowa i neurotyczna	opieki, miłości, uwagi	rezygnuje szybko z celów, poczucie rezygnacji, negatywne emocje
Rozwiązywanie problemów	spójna	bardzo neurotyczna, mało ekstrawertyczna, mało sumienna	wyrażane w potrzebach konfliktu	trudny negocjator może ją sfrustrować

Źródło: S.V. Sandy, S.K. Boardman, M. Deutsch, 2005, *Osobowość a konflikt*. W: M. Deutsch, P.T. Coleman (red.), *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*. Kraków, s. 309.

### Badania własne

Celem badania własnego jest określenie dominujących kompetencji mediacyjnych u mężczyzn odbywających karę bezwzględnego pozbawienia wolności, które można wykorzystać w procesie mediacyjnym zarówno jako strona konfliktu, jak i nieformalny pośrednik.

Problem badawczy zawiera się w pytaniu: Jakie kompetencje mediacyjne stanowią dla osób pozbawionych wolności zasób, który można wykorzystać podczas poszukiwania konstruktywnych sposobów rozwiązywania konfliktów?

Sformułowano następujące pytania szczegółowe:

- a) Jaki jest poziom następujących kompetencji mediacyjnych i umiejętności składających się na nie u mężczyzn odbywających bezwzględną karę pozbawienia wolności:
  - interpretacyjno-komunikacyjnych;
  - udzielania pomocy;
  - pragmatycznych;
  - współdziałania?

- b) Jakie jest nasilenie następujących kompetencji mediacyjnych i umiejętności składających się na nie u mężczyzn odbywających bezwzględną karę pozbawienia wolności:
- interpretacyjno-komunikacyjnych;
  - udzielania pomocy;
  - pragmatycznych;
  - współdziałania?
- c) Jakie jest nasilenie wybranych cech, pożądaných z punktu widzenia skuteczności mediacji, u mężczyzn przebywających w zakładzie karnym?
- d) Czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu, różni się nasilenie kompetencji mediacyjnych u osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w porównaniu z recydywistami penitencjarnymi?

Do ostatniego pytania badawczego sformułowano następującą hipotezę:

Przypuszcza się, że osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, cechują się bardziej rozwiniętymi kompetencjami mediacyjnymi, gdyż przyjmuje się, że recydywiści penitencjarni są wykolejeni społecznie w wyższym stopniu, a co się z tym wiąże – posiadają więcej deficytów zaburzających ich funkcjonowanie psychospołeczne (Machel 2003, s. 213).

Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego. Wybór tej metody wynika z tego, że nie można w żaden inny sposób dokonać pomiaru kompetencji mediacyjnych osób odbywających karę pozbawienia wolności w warunkach izolacyjnych. Zastosowano Kwestionariusz kompetencji mediacyjnych (KKM) autorstwa A. Lewickiej-Zelent, na podstawie którego można określić subiektywne nasilenie umiejętności oraz cech badanych osób składających się na kompetencje mediacyjne. Wyznacznik macierzy korelacji wyniósł 0,02, co świadczy o silnej korelacji pytań. Do określenia liczby czynników użyto kryterium Kaisera, na podstawie którego wyodrębniono cztery czynniki wyjaśniające łącznie 75% wariacji wyników. Po wykonaniu analizy z rotacją ortogonalną czynników metodą *Varimax* spośród 53 proponowanych stwierdzeń skali zaakceptowano 34 w związku z ich wartością ładunków czynnikowych przekraczającą 0,4. W celu sprawdzenia rzetelności KKM po 4 miesiącach przeprowadzono ponowny pomiar wyników. Współczynnik korelacji między dwoma pomiarami wahał się od 0,732 do 0,936. Analiza wewnętrznej zgodności została przeprowadzona metodą Alfa Cronbacha dla wyodrębnionych w analizie czynnikowej czterech podskal oraz wyniku ogólnego. Wartości wynoszą odpowiednio: 0,856 dla skali I; 0,761 dla skali II; 0,750 dla skali III; 0,558 dla skali IV oraz 0,873 dla całego kwestionariusza. W wersji końcowej KKM składa się z czterech skal: kompetencji interpretacyjno-komunikacyjnych (KIK), kompetencji udzielania pomocy (KPO), kompetencji pragmatycznych (KP), kompetencji współdziałania (KW). Kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne



(KIK) oraz kompetencje udzielania pomocy (KPO) składają się na kompetencje praktyczno-moralne, a kompetencje pragmatyczne (KP) oraz kompetencje współdziałania (KW) na kompetencje techniczne. Dodatkowo wyróżniono trzynaście cech wchodzących w skład kompetencji mediacyjnych: sprawiedliwość, kreatywność, zorganizowanie, odpowiedzialność, kulturę osobistą, pewność siebie, konsekwencję, opanowanie, szczerść, dyskrecję, otwartość, tolerancyjność oraz empatię. Osoby badane oceniają każde twierdzenie na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza „nie opisuje mnie dane twierdzenie”, 5 – „opisuje mnie dane twierdzenie” (Lewicka-Zelent 2014, s. 81).

Badania własne zostały przeprowadzone na terenie trzech zakładów karnych – w Zamościu, we Włodawie oraz w Potulicach w okresie od 2014 do 2015 roku. Szczegółowe dane dotyczące badanych osób zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2. Charakterystyka badanych osób

Dane dotyczące badanych osób		n	%
Wiek	22–30 r.ż.	37	38,95
	31–40 r.ż.	25	26,31
	41–50 r.ż.	15	15,79
	51–63 r.ż.	18	18,95
Wykształcenie	podstawowe	31	32,63
	zawodowe	42	44,21
	średnie	21	22,11
	wyższe	1	1,05
Typ zakładu karnego	półotwarty	19	20,00
	zamknięty	66	69,47
	otwarty	10	10,53
System odbywania kary	programowanego oddziaływania	31	32,63
	terapeutyczny	5	5,26
	zwykły	59	62,11
Recydywa penitencjarna	nie	54	56,84
	tak	41	43,16

Grupę badanych stanowiło 95 mężczyzn, z których ponad połowa odbywała karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Wszyscy badani dokonali przestępstw bez użycia przemocy, np. oszustwa. Najwięcej z nich znajdowało się w przedziale wiekowym od 22 do 30 r.ż. Ponad 1/4 ankietowanych ma od 31 do 40 lat. Pozostali badani mężczyźni mają powyżej 41 lat, przy czym najstarsza osoba ma 63 lata. Największa liczba respondentów legitymuje się wykształceniem zawodowym (44%), a prawie 1/3 podstawowym. Ponad 22% ankietowanych osób posiada wykształcenie



średnie, a tylko jedna wyższe. Prawie 70% badanych osadzonych jest w zakładzie karnym typu zamkniętego, a 20% typu półotwartego. Ponad 60% z nich odbywa karę w systemie zwykłym, a 1/3 w systemie programowanego oddziaływania.

### KOMPETENCJE MEDIACYJNE MĘŻCZYŹN POZBAWIONYCH WOLNOŚCI – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Zastosowane narzędzie badawcze posiada normy stenowe, dlatego też możliwe było przeliczenie wyników surowych, a na tej podstawie określenie poziomu kompetencji mediacyjnych badanych mężczyzn.

Tabela 3. Poziom kompetencji mediacyjnych osadzonych

Kompetencje	Poziom zmiennej	n	%
Interpretacyjno-komunikacyjne	niski	44	46,32
	średni	20	21,05
	wysoki	31	32,63
	ogółem	95	100,00
Udzielania pomocy	niski	79	83,16
	średni	13	13,68
	wysoki	3	3,16
	ogółem	95	100,00
Pragmatyczne	niski	10	10,53
	średni	37	38,95
	wysoki	48	50,52
	ogółem	95	100,00
Współdziałania	niski	48	50,52
	średni	20	21,05
	wysoki	27	28,43
	ogółem	95	100,00
Mediacyjne (wynik ogólny)	niski	65	68,42
	średni	16	16,84
	wysoki	14	14,74
	ogółem	95	100,00

Stwierdzono, że najwięcej badanych osób (83%) przejawia niski poziom kompetencji udzielania pomocy. Połowa ankietowanych (50%) oceniała równie nisko swoje kompetencje współdziałania. Niewiele mniej niż połowa respondentów (46%) dostrzega swoje deficyty w obszarze kompetencji interpretacyjno-komunikacyjnych.

Oceniając swoje kompetencje pragmatyczne, połowa badanych stwierdziła, że posiada je w stopniu wysokim.

Większość osadzonych (68%) cechuje się niskim poziomem ogólnych kompetencji mediacyjnych. Czternastu mężczyzn spostrzega siebie jako osoby, które posiadają odpowiednie kompetencje do rozwiązywania konfliktów. Ponadto szesnastu innych uważa, że posiada pewne cechy i umiejętności, które mogą być pomocne w procesie poszukiwania optymalnych rozwiązań konfliktów.

Ze względu na różną liczbę twierdzeń w poszczególnych skalach, wartości średniej zostały podzielone przez liczbę pytań. Dzięki temu możliwe było porównanie średnich wartości poszczególnych rodzajów kompetencji mediacyjnych.

Tabela 4. Kompetencje mediacyjne badanych mężczyzn

Kompetencje	Min.	Max.	M	SD
Interpretacyjno-komunikacyjne (KIK)	13,00	65,00	38,33 (2,94)	10,63
Udzielania pomocy (KPO)	16,00	45,00	34,07 (3,78)	6,02
Pragmatyczne (KP)	7,00	35,00	25,22 (3,60)	4,92
Współdziałania (KW)	5,00	25,00	17,14 (3,42)	3,82
Kompetencje praktyczno-moralne (KIK+KPO)	30,00	110,00	72,41 (3,29)	14,87
Kompetencje techniczne (KP+KW)	16,00	60,0	42,36 (3,53)	8,04
Mediacyjne (KM) – wynik ogólny	52,00	170,00	114,77	21,21

Dane zamieszczone w powyższej tabeli świadczą o tym, że osoby osadzone uczestniczące w badaniu uważają, że posiadają najbardziej rozwinięte kompetencje mediacyjne w zakresie udzielania pomocy oraz kompetencje pragmatyczne, natomiast najslabiej – kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne. Niektórzy mężczyźni uzyskali minimalny wynik w zakresie prawie każdej z wyróżnionych kompetencji, ale są wśród nich również tacy, którzy ocenili je możliwie najwyżej. Badane osoby uzyskały wyższe wyniki w zakresie kompetencji technicznych w porównaniu z kompetencjami praktyczno-moralnymi. Wartość średniej ogólnego wyniku kompetencji mediacyjnych świadczy o tym, że badane osoby cechują się jednak ich niskim poziomem.

W tabeli 2 przedstawiono poziom poszczególnych rodzajów kompetencji mediacyjnych badanych osób. Przedstawione tam wyniki badań nie pokrywają się z tymi uzyskanymi po obliczeniu średniej w zakresie kompetencji udzielania pomocy. Po przeliczeniu wyników surowych na steny stwierdzono, że zdecydowana większość badanych ocenia swoje kompetencje udzielania pomocy na poziomie niskim. Natomiast analiza porównawcza średnich między poszczególnymi rodzajami kompetencji mediacyjnych (po podzieleniu przez liczbę pytań) wykazała,

że to właśnie kompetencje udzielania pomocy uzyskały najwyższy średni wynik. Taka rozbieżność skłoniła do przeprowadzenia analizy częstości uzyskanych wyników w poszczególnych podskalach. Na jej podstawie można stwierdzić, że wyniki surowe w odniesieniu do kompetencji udzielania pomocy wskazują, że najniższy uzyskany wynik przez badane osoby jest prawie dwukrotnie wyższy od minimalnego wyniku możliwego do uzyskania w teście podskali. W odniesieniu do pozostałych rodzajów kompetencji mediacyjnych stwierdzono natomiast, że niektóre badane osoby uzyskały możliwie najniższy wynik w tych aspektach. W związku z powyższym możliwe jest, że większość badanych osób z jednej strony posiada niski poziom kompetencji udzielania pomocy, ale już wartość średniej wskazuje, że w porównaniu z innymi rodzajami kompetencji mediacyjnych są one przejawiane w najwyższym stopniu.

Elementami składowymi kompetencji mediacyjnych są umiejętności, dzięki którym możliwe jest nie tylko konstruktywne rozwiązywanie własnych konfliktów, ale także skuteczna pomoc w sytuacjach konfliktowych, w których uczestniczą inni ludzie. Dane uzyskane w tym aspekcie zamieszczono w tabeli 5.

Tabela 5. Umiejętności mediacyjne w opinii badanych mężczyzn

Umiejętności	M	SD
KIK1 (posiadanie wiedzy z zakresu komunikacji interpersonalnej)	2,53	1,01
KIK2 (umiejętność dokonywania interpretacji przedstawionej mi sytuacji)	2,99	1,06
KIK3 (umiejętność dostosowywania sposobu porozumiewania się do konkretnego przypadku)	3,36	0,98
KIK4 (umiejętność wykorzystywania komunikacji niewerbalnej)	2,77	1,23
KIK5 (umiejętność prowadzenia dialogu)	3,29	1,14
KIK6 (umiejętność określania i nazywania potrzeb innych osób)	3,23	1,14
KIK7 (umiejętność powstrzymywania się od narzucania rozwiązań problemów innych ludzi)	3,14	1,22
KIK8 (umiejętność właściwego stosowania parafrazy)	2,86	1,09
KIK9 (umiejętność odczytywania i nazywania emocji innych)	3,28	1,01
KIK10 (umiejętność korzystania z niestandardowych sposobów pracy ze stronami)	2,59	1,07
KIK11 (umiejętność opracowywania autorskiego programu pracy w oparciu o interpretację zachowania stron)	2,44	1,07
KIK12 (umiejętność prowadzenia monologu mediacyjnego)	2,73	1,14
KIK13 (umiejętność dostosowywania techniki pracy do konkretnej sytuacji)	3,13	1,16
KUP14 (umiejętność przyjmowania punktu widzenia innych)	3,21	1,11
KUP15 (umiejętność stwarzania atmosfery zaufania)	3,77	1,00
KUP16 (umiejętność dotrzymywania tajemnicy)	4,34	0,87
KUP17 (akceptowanie innych niezależnie od ich sposobu zachowania i przekonań)	3,54	1,04
KUP18 (umiejętność traktowania innych jak partnerów)	3,66	1,04

Umiejętności	M	SD
KUP19 (umiejętność zadawania odpowiednich pytań stosownie do sytuacji stron)	3,54	1,09
KUP20 (umiejętność wspierania innych)	3,92	0,99
KUP21 (umiejętność słuchania)	4,31	0,90
KUP22 (umiejętność rozwiązywania problemów)	3,80	0,88
KP23 (umiejętność nawiązywania i podtrzymywania kontaktów)	3,77	0,93
KP24 (umiejętność szanowania innych)	4,24	0,83
KP25 (umiejętność pomagania innym bezinteresownie)	3,96	1,07
KP26 (umiejętność trafnego wyciągania i formułowania wniosków)	3,45	0,88
KP27 (umiejętność określania, jakiej pomocy wymagają inni ludzie)	3,09	0,88
KP28 (umiejętność godzenia osób skłóconych)	3,55	1,18
KP29 (umiejętność prowadzenia spotkania z obydwooma stronami równocześnie)	3,16	1,04
KW30 (stałe dążenie do rozwoju zawodowego i samodoskonalenia)	3,51	1,08
KW31 (umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych)	3,77	0,97
KW32 (umiejętność prowadzenia negocjacji)	3,48	1,00
KW33 (umiejętność współpracy z innymi osobami przy wykonywaniu swoich zadań zawodowych)	3,48	1,04
KW34 (umiejętność właściwego prowadzenia dokumentacji mediacyjnej we współpracy z innymi mediatorami)	2,91	1,04

Większość uzyskanych wyników sytuuje się w środkowym przedziale, co oznacza, że osadzeni najczęściej twierdzili, że posiadają określoną umiejętność na poziomie przeciętnym. Jednakże najwyżej zostały ocenione przez nich takie umiejętności jak: dotrzymywanie tajemnicy, aktywne słuchanie, wspieranie innych oraz rozwiązywanie problemów składające się na kompetencje udzielania pomocy oraz szanowanie innych ludzi, pomaganie innym bezinteresownie, a także nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z innymi, będące składowymi kompetencjami pragmatycznych. Natomiast najniżej ocenili swoją wiedzę z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz umiejętności opracowania autorskiego programu pracy w oparciu o interpretację zachowania stron, które tworzą kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne.

Nie stwierdzono dużych rozbieżności między wartościami odchylenia standardowego w poszczególnych twierdzeniach. Jednakże największe zróżnicowanie wyników zaobserwowano w zakresie umiejętności polegających na wykorzystywaniu komunikacji niewerbalnej oraz na umiejętności powstrzymywania się od narzucania rozwiązań problemów innym ludzi. Badana grupa jest najbardziej homogeniczna pod względem szacunku okazywanego innym ludziom.

W dalszej kolejności osoby odbywające bezwzględną karę pozbawienia wolności oceniały na pięciostopniowej skali swoje cechy, które są potrzebne w skutecznym pełnieniu funkcji pośrednika podczas rozwiązywania sytuacji konfliktowych.

Tabela 6. Cechy przydatne w pełnieniu funkcji pośrednika w ocenie badanych mężczyzn

Cechy	M	SD
Sprawiedliwość	3,89	0,86
Kreatywność	3,69	0,90
Zorganizowanie	3,97	0,76
Odpowiedzialność	4,05	0,84
Kultura osobista	4,03	0,85
Pewność siebie	3,94	0,81
Konsekwencja	3,93	0,87
Opanowanie	3,94	0,94
Szczerość	4,14	0,87
Dyskrecja	4,32	0,82
Otwartość	3,92	0,98
Tolerancyjność	4,03	0,85
Empatyczność	3,42	1,02

Badani mężczyźni ocenili posiadane przez siebie cechy wyróżnione w Kwestionariuszu kompetencji mediacyjnych jako przeciętne. Uznali, że w największym stopniu charakteryzują ich: dyskrecja, szczerość, odpowiedzialność, kultura osobista oraz tolerancyjność. Natomiast największe swoje deficyty wiążą z empatią, chociaż należy podkreślić, że właśnie w tym zakresie ich odpowiedzi różniły się najbardziej.

W celu sprawdzenia, czy i w jakim stopniu zmienna „recydywa penitencjarna” różnicuje badane osoby pod względem poziomu kompetencji mediacyjnych zastosowano test chi-kwadrat. Zebrane w ten sposób dane zamieszczono w tabeli 7.

Tabela 7. Poziom kompetencji mediacyjnych w ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych

Kompetencje	Poziom zmiennej	Osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy		Recydywiści penitencjarni	
		n	%	n	%
Interpretacyjno-komunikacyjne	niski	22	40,74	22	53,66
	średni	14	25,93	6	14,63
	wysoki	18	33,33	13	31,71
	ogółem	54	100,00	41	100,00
$\chi^2 (2, N = 95) = 2,270; p \text{ n.i.}$					

Kompetencje	Poziom zmiennej	Osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy		Recydywiści penitencjarni	
		n	%	n	%
Udzielania pomocy	niski	45	83,34	34	82,93
	średni	7	12,96	6	14,63
	wysoki	2	3,70	1	2,44
	ogółem	54	100,00	41	100,00
	$\chi^2(2, N = 95) = 0,166; p \text{ n.i.}$				
Pragmatyczne	niski	6	11,11	4	9,76
	średni	20	37,04	17	41,46
	wysoki	28	51,85	20	48,78
	ogółem	54	100,00	41	100,00
	$\chi^2(2, N = 95) = 0,201; p \text{ n.i.}$				
Współdziałania	niski	23	42,59	25	60,98
	średni	14	25,93	6	14,63
	wysoki	17	31,48	10	24,39
	ogółem	54	100,00	41	100,00
	$\chi^2(2, N = 95) = 3,383; p \text{ n.i.}$				
Mediacyjne (wynik ogólny)	niski	38	70,37	27	65,85
	średni	5	9,26	11	26,83
	wysoki	11	20,37	3	7,32
	ogółem	54	100,00	41	100,00
	$\chi^2(2, N = 95) = 7,036; p < 0,05$				

Analiza statystyczna z wykorzystaniem testu chi-kwadrat skłania do wniosku, że osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy różnią się poziomem kompetencji mediacyjnych od recydywistów penitencjarnych ( $p < 0,05$ ). W obu badanych grupach najwięcej osób przejawia niski poziom kompetencji mediacyjnych. Ponad 1/4 badanych recydywistów penitencjarnych oraz 9% osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy cechuje się przeciętnym poziomem kompetencji mediacyjnych. Dwadzieścia procent mężczyzn, którzy po raz pierwszy przebywali w zakładzie karnym, przejawiało wysoki poziom kompetencji mediacyjnych, a recydywistów penitencjarnych – tylko 7%.

Nie stwierdzono różnic między badanymi grupami w zakresie poziomów poszczególnych rodzajów kompetencji mediacyjnych, tj. interpretacyjno-komunikacyjnych, udzielania pomocy, pragmatycznych oraz współdziałania.

W celu sprawdzenia czy i w jakim stopniu badane grupy różnią się między sobą wartościami średniej w zakresie wyników kompetencji mediacyjnych, wykorzystano test U Manna-Whitneya, ponieważ nie spełniony został warunek normalności rozkładu.

Tabela 8. Kompetencje mediacyjne w subiektywnej ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych

Kompetencje	Grupa	M	SD	Test U Manna-Whitneya	
				z	p
Interpretacyjno-komunikacyjne (KIK)	G1	38,38(2,95)	11,92	-,361	ni.
	G2	38,26(2,94)	8,81		
Udzielania pomocy (KPO)	G1	34,16(3,80)	6,39	-,444	ni.
	G2	33,95(3,77)	5,58		
Pragmatyczne (KP)	G1	25,42(3,61)	4,44	-,023	ni.
	G2	24,95(3,56)	5,59		
Współdziałania (KW)	G1	17,61(3,52)	3,72	-1,370	ni.
	G2	16,53(3,31)	3,90		
Praktyczno-moralne (KIK+KPO)	G1	72,56(3,30)	16,40	-,286	ni.
	G2	72,22(3,28)	12,78		
Techniczne (KP+KW)	G1	43,04(3,59)	7,38	-,797	ni.
	G2	41,49(3,46)	8,86		
Mediacyjne (KM) – wynik ogólny	G1	115,59	22,74	-,421	ni.
	G2	113,70	19,23		

\* Wartości zapisane w nawiasach to iloraz wartości średniej arytmetycznej i liczby twierdzeń w danej skali

G1 – osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy; G2 – recydywiści penitencjarni

Uzyskane wyniki wskazują, że zarówno osoby odbywające karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, jak i recydywiści penitencjarni, cechują się w najwyższym stopniu kompetencjami dotyczącymi udzielania pomocy, natomiast największe deficyty ujawniają w zakresie kompetencji interpretacyjno-komunikacyjnych. Wyniki analizy statystycznej przeprowadzonej z zastosowaniem nieparametrycznego testu U Manna Whitneya świadczą o tym, że nie występują różnice istotne statystycznie między badanymi grupami w zakresie ogólnych kompetencji mediacyjnych oraz jej składowych.



Tabela 9. Umiejętności mediacyjne w subiektywnej ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych

Umiejętności	Grupa	M	SD	Test U Manna-Whitneya	
				z	p
KIK1 (posiadanie wiedzy z zakresu komunikacji interpersonalnej)	G1	2,57	1,00	-,739	ni.
	G2	2,46	1,05		
KIK2 (umiejętność dokonywania interpretacji przedstawionej mi sytuacji)	G1	2,87	1,12	-1,204	ni.
	G2	3,15	0,99		
KIK3 (umiejętność dostosowywania sposobu porozumiewania się do konkretnego przypadku)	G1	3,37	1,07	-,207	ni.
	G2	3,34	0,88		
KIK4 (umiejętność wykorzystywania komunikacji niewerbalnej)	G1	2,78	1,19	-,245	ni.
	G2	2,76	1,30		
KIK5 (umiejętność prowadzenia dialogu)	G1	3,22	1,27	-,522	ni.
	G2	3,39	0,97		
KIK6 (umiejętność określania i nazywania potrzeb innych osób)	G1	3,22	1,24	-,311	ni.
	G2	3,24	1,02		
KIK7 (umiejętność powstrzymywania się od narzucania rozwiązań problemów innych ludzi)	G1	3,24	1,24	-1,058	ni.
	G2	3,00	1,20		
KIK8 (umiejętność właściwego stosowania parafrazy)	G1	2,91	1,12	-,568	ni.
	G2	2,80	1,08		
KIK9 (umiejętność odczytywania i nazywania emocji innych)	G1	3,17	1,08	-1,155	ni.
	G2	3,44	0,92		
KIK10 (umiejętność korzystania z niestandardowych sposobów pracy ze stronami)	G1	2,65	1,15	-,548	ni.
	G2	2,51	0,98		
KIK11 (umiejętność opracowywania autorskiego programu pracy w oparciu o interpretację zachowania stron)	G1	2,48	1,11	-,243	ni.
	G2	2,39	1,05		
KIK12 (umiejętność prowadzenia monologu mediacyjnego)	G1	2,76	1,20	-,381	ni.
	G2	2,68	1,08		
KIK13 (umiejętność dostosowywania techniki pracy do konkretnej sytuacji)	G1	3,15	1,19	-,059	ni.
	G2	3,10	1,16		
KUP14 (umiejętność przyjmowania punktu widzenia innych)	G1	3,24	1,20	-,337	ni.
	G2	3,17	1,02		
KUP15 (umiejętność stwarzania atmosfery zaufania)	G1	3,85	1,12	-1,370	ni.
	G2	3,66	0,83		
KUP16 (umiejętność dotrzymywania tajemnicy)	G1	4,31	0,87	-,392	ni.
	G2	4,37	0,86		
KUP17 (akceptowanie innych niezależnie od ich sposobu zachowania i przekonań)	G1	3,54	1,04	-,023	ni.
	G2	3,54	1,05		
KUP18 (umiejętność traktowania innych jak partnerów)	G1	3,70	1,16	-,899	ni.
	G2	3,61	0,89		

Umiejętności	Grupa	M	SD	Test U Manna-Whitneya	
				z	p
KUP19 (umiejętność zadawania odpowiednich pytań stosownie do sytuacji stron)	G1	3,54	1,13	-,103	ni.
	G2	3,54	1,05		
KUP20 (umiejętność wspierania innych)	G1	3,91	1,05	-,095	ni.
	G2	3,93	0,93		
KUP21 (umiejętność słuchania)	G1	4,31	0,93	-,261	ni.
	G2	4,29	0,87		
KUP22 (umiejętność rozwiązywania problemów)	G1	3,76	0,97	-,287	ni.
	G2	3,85	0,76		
KP23 (umiejętność nawiązywania i podtrzymywania kontaktów)	G1	3,78	0,95	-,020	ni.
	G2	3,76	0,94		
KP24 (umiejętność szanowania innych)	G1	4,26	0,81	-,122	ni.
	G2	4,22	0,88		
KP25 (umiejętność pomagania innym bezinteresownie)	G1	3,94	1,04	-,341	ni.
	G2	3,98	1,13		
KP26 (umiejętność trafnego wyciągania i formułowania wniosków)	G1	3,54	0,77	-,503	ni.
	G2	3,34	1,02		
KP27(umiejętność określania, jakiej pomocy wymagają inni ludzie)	G1	3,11	0,84	-,135	ni.
	G2	3,07	0,96		
KP28 (umiejętność godzenia osób skłóconych)	G1	3,61	1,16	-,491	ni.
	G2	3,46	1,23		
KP29 (umiejętność prowadzenia spotkania z obydwojema stronami równocześnie)	G1	3,19	1,05	-,344	ni.
	G2	3,12	1,05		
KW30 (stałe dążenie do rozwoju zawodowego i samodoskonalenia)	G1	3,65	1,07	-1,624	ni.
	G2	3,32	1,08		
KW31 (umiejętność radzenia sobie w sytuacjach trudnych)	G1	3,80	0,94	-,079	ni.
	G2	3,73	1,03		
KW32 (umiejętność prowadzenia negocjacji)	G1	3,56	1,08	-1,1189	ni.
	G2	3,39	0,92		
KW33 (umiejętność współpracy z innymi osobami przy wykonywaniu swoich zadań zawodowych)	G1	3,63	0,94	-1,419	ni.
	G2	3,29	1,15		
KW34 (umiejętność właściwego prowadzenia dokumentacji mediacyjnej we współpracy z innymi mediatorami)	G1	2,98	0,94	-,946	ni.
	G2	2,80	1,17		

Z przeprowadzonej analizy za pomocą testu U Manna-Whitneya wynika, że nie występują różnice między osobami odbywającymi karę pozbawienia wolności po raz pierwszy a recydywistami penitencjarnymi w zakresie poszczególnych umiejętności składających się na kompetencje mediacyjne.

Tabela 10. Cechy przydatne w pełnieniu funkcji pośrednika w subiektywnej ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych

Cechy	Grupa	M	SD	Test U Manna-Whitneya	
				z	p
Sprawiedliwość	G1	3,93	0,84	-,260	ni.
	G2	3,85	0,88		
Kreatywność	G1	3,72	0,81	-,085	ni.
	G2	3,66	1,02		
Zorganizowanie	G1	3,98	0,74	-,070	ni.
	G2	3,95	0,81		
Odpowiedzialność	G1	4,17	0,84	-1,688	ni.
	G2	3,90	0,83		
Kultura osobista	G1	4,07	0,80	-,274	ni.
	G2	3,98	0,94		
Pewność siebie	G1	4,06	0,76	-1,598	ni.
	G2	3,78	0,85		
Konsekwencja	G1	3,96	0,82	-,270	ni.
	G2	3,88	0,95		
Opanowanie	G1	4,09	0,78	-1,397	ni.
	G2	3,73	1,10		
Szczerość	G1	4,20	0,74	-,391	ni.
	G2	4,05	1,02		
Dyskrecja	G1	4,30	0,69	-1,094	ni.
	G2	4,34	0,99		
Otwartość	G1	3,91	0,90	-,433	ni.
	G2	3,93	1,10		
Tolerancyjność	G1	4,09	0,78	-,469	ni.
	G2	3,95	0,95		
Empatyczność	G1	3,59	0,90	-1,602	0,071
	G2	3,20	1,15		

Analiza statystyczna z wykorzystaniem testu U Manna-Whitneya pozwala stwierdzić, że nie występują różnice istotne statystycznie między osobami odbywającymi karę pozbawienia wolności po raz pierwszy a recydywistami penitencjarnymi w zakresie cech przydatnych w pełnieniu funkcji pośrednika przy rozwiązywaniu sytuacji konfliktowych.

## PODSUMOWANIE

Konflikty interpersonalne są nieodłącznym elementem życia każdego człowieka. Dominujące współcześnie podejście do nich zakłada, że znacznie ważniejszą rolę odgrywa umiejętność zarządzania konfliktami niż ich unikanie (Hamer 2005). W związku z tym założono, że kompetencje mediacyjne stanowią istotny czynnik warunkujący sprawne psychospołeczne funkcjonowanie podmiotu, a ich posiadanie może stanowić zasób, na podstawie którego warto planować oddziaływania resocjalizacyjne.

Uzyskane wyniki badań własnych wskazują, że badani mężczyźni odbywający karę bezwzględnej pozbawienia wolności nie posiadają odpowiednio rozwiniętych kompetencji mediacyjnych służących do konstruktywnego rozwiązywania konfliktów. Osadzeni najwyżej oceniają swoje kompetencje udzielania pomocy oraz pragmatyczne. Znajdują one odzwierciedlenie również w zakresie poszczególnych umiejętności składających się na kompetencje mediacyjne. Badani uważają, że potrafią dotrzymać tajemnicy oraz z uwagą słuchać innych ludzi i okazywać im należyty szacunek, poza tym wspierać innych i pomagać bezinteresownie, a także nawiązywać i podtrzymywać kontakty interpersonalne.

W subiektywnej ocenie badanych osób, w największym stopniu opisują je takie cechy jak: dyskrecja, szczerść, odpowiedzialność, tolerancyjność oraz kultura osobista. Poza tym sami dostrzegają posiadane przez siebie deficyty w zakresie empatii.

Hipoteza zakładająca, że mężczyźni odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy różnią się poziomem oraz natężeniem kompetencji mediacyjnych od recydywistów penitencjarnych została potwierdzona jedynie częściowo. Zmienna „recydywa penitencjarna” zróżnicowała badanych pod tym względem. Więcej osób osadzonych w zakładzie karnym pierwszy raz cechuje się wysokim poziomem tego rodzaju kompetencji w porównaniu z recydywistami penitencjarnymi. Jednocześnie w obu grupach najwięcej badanych cechuje się niskim jej poziomem. Między średnimi wynikami porównywanych grup mężczyzn nie wystąpiły różnice istotne statystycznie. Najprawdopodobniej brak potwierdzenia różnic między badanymi grupami wynika z tego, że średnie wyniki niewiele się między sobą różniły, natomiast wyniki surowe po przeliczeniu na steny pokazały różnice w zakresie poziomów tej zmiennej. Drugim możliwym wytłumaczeniem jest wykorzystanie nieparametrycznego testu U Manna-Whitneya. Oznacza to, że należy przeprowadzić badania dotyczące kompetencji mediacyjnych osób odbywających karę pozbawienia wolności na dużej próbie, aby potwierdzić lub wykluczyć różnice w tym aspekcie.

Trudno odnieść uzyskane wyniki badań własnych do tych prowadzonych przez innych badaczy, ponieważ nie prowadzono do tej pory eksploracji w tym

zakresie. Badania dotyczące kompetencji mediacyjnych wśród pracowników społecznych przeprowadziły E. Grudziewska i A. Lewicka-Zelent (2015, s. 110 i n.). Uzyskane przez te autorki wyniki badań wskazują, że pracownicy, podobnie jak badane osoby osadzone, cechują się niskim poziomem ogólnych kompetencji mediacyjnych. Oznacza to, że nie tylko osoby nieprzystosowane społecznie mają trudności z konstruktywnym rozwiązywaniem konfliktów, ale również pracownicy pomocy społecznej, których podstawą pracy jest bezpośredni kontakt z klientami i angażowanie się w ich konflikty.

Badane osoby wskazały na posiadanie deficytów w zakresie empatii. Na niski poziom empatii u mężczyzn pozbawionych wolności zwracają uwagę inni badacze (np. Lewicka-Zelent 2017; Lewicka, Lisiecka 2010).

Wszystkie opisane powyżej przymioty mogą stanowić zasoby osadzonych mężczyzn, na których warto oprzeć planowane oddziaływania resocjalizacyjne. Część umiejętności mogą oni wykorzystać nie tylko w procesie samodzielnego rozwiązywania konfliktów w sposób konstruktywny, ale także podczas udzielania pomocy innym osobom odbywającym karę pozbawienia wolności w trudnych sytuacjach konfliktowych (w roli nieformalnego mediatora). Pełnią one również ważne znaczenie w bezinteresownym świadczeniu pomocy ludziom lub zwierzętom. W Polsce osadzeni biorą udział w różnego rodzaju akcjach charytatywnych, ale także pracują jako stali wolontariusze np. w schroniskach dla bezdomnych zwierząt (<http://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Program-Przyjaciel-pies-w-Zakladzie-Karnym-w-Plocku>, data dostępu: 07.08.2018), hospicjach (Krakowiak, Deka 2017) oraz domach pomocy społecznej (Olejnik 2013; Rozwadowska-Suruło, Szarek 2013; Wójcik, Meler 2013). Praca w takich miejscach wymaga posiadania odpowiednich kompetencji społecznych, w tym umiejętności mediacyjnych, cech charakteru, a szczególnie empatyczności.

W zakładach karnych w Polsce prowadzone są różne programy resocjalizacyjne, których celem jest rozwijanie kompetencji społecznych (Marczak 2013, s. 35–36). Jednakże uzyskane wyniki badań własnych wskazują, że w pracy penitencjarnej warto byłoby skupić również na rozwijaniu poszczególnych umiejętności rozwiązywania konfliktów przez osadzonych.

## LITERATURA

- Bobrowicz M., 2008, *Mediacja. Jestem za*. Warszawa, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Czerepaniak-Walczak M., 1999, *Kompetencja: słowo kluczowe czy „wytrych” w edukacji*. „Neodidagmata”, 24, s. 53–66.

- Goleman D., 1999, *Inteligencja emocjonalna w praktyce*. Poznań, Wydawnictwo Media Rodzina.
- Grudziewska E., Lewicka-Zelent A., 2015, *Kompetencje mediacyjne w profesji pracownika socjalnego*. Warszawa, Wydawnictwo Difin.
- Hamer H., 2005, *Psychologia społeczna. Teoria i praktyka*. Warszawa, Wydawnictwo Difin.
- Folberg J., Taylor A., 1984, *Mediation. A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco, Jossey-Bass Publishers.
- Kanios A., 2008, *Społeczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*. Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Krakowiak P., Deka R., 2017, *Wolontariat hospicyjny więźniów jako przykład dobrych praktyk realizowanych przez Służbę Więzienną w Polsce*. W: I. Mudrecka (red.), *Resocjalizacja, readaptacja i reintegracja społeczna – problemy, programy i perspektywy rozwoju komunikacji*. Warszawa, Wydawnictwo Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, s. 253–261.
- Kressel K., 2005, *Mediacje*. W: M. Deutsch, P.T. Coleman (red.), *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*. Kraków, Wydawnictwo UJ, s. 519–543.
- Lewicka-Zelent A., 2014, *Analiza zasobów osobistych uczestników szkolnego warsztatu mediacyjnego*. Opole, Wydawnictwo Naukowe Scriptorium.
- Lewicka-Zelent A., 2017, *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*. Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Lewicka A., Lisiecka M., 2010, *Poziom empatii osób odbywających karę pozbawienia wolności*. W: Z. Jasiński, D. Widelak (red.), *W poszukiwaniu optymalnego modelu więzienia resocjalizującego*. Opole, Wydawnictwo UO, s. 67–77.
- Machel H., 2003, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk, Wydawnictwo Arche.
- Marczak M., 2013, *Oddziaływania redukujące deficyty wychowawcze*. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce*. Kraków, Wydawnictwo Impuls, s. 35–106.
- Moore Ch.W., 2009, *Mediacje. Praktyczne strategie rozwiązywania konfliktów*. Warszawa, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Olejnik L., 2013, *Bona*. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce*. Kraków, Wydawnictwo Impuls, s. 65–68.
- Rozwadowska-Suruło M., Szarek T., 2013, *Duet*. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce*. Kraków, Wydawnictwo Impuls, s. 58–60.
- Sandy S.V., Cochran K.M., 2005, *Rozwój umiejętności rozwiązywania konfliktów u dzieci: w okresie od wieku przedszkolnego po dorostanie*. W: M. Deutsch, P.T. Coleman

- (red.), *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*. Kraków, Wydawnictwo UJ, s. 312–338.
- Sandy S.V., Boardman S.K, Deutsch M., 2005, *Osobowość a konflikt*. W: M. Deutsch, P.T. Coleman (red.), *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*. Kraków, Wydawnictwo UJ, s. 286–311.
- Wilmot W.W., Hocker J.L., 2011, *Konflikty między ludźmi*. Warszawa, Wydawnictwo PWN.
- Wójcik M., Meler S., 2013, *Cztery Pory Roku*. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce*. Kraków, Wydawnictwo Impuls, s. 61–64.
- <http://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Program-Przyjaciel-pies-w-Zakladzie-Karnym-w-Plocku>, [dostęp: 07.08.2018]

#### THE LEVEL AND STRUCTURE OF THE DOMINANT MEDIATION COMPETENCIES OF MEN UNDERGOING DEPRIVATION OF LIBERTY PENALTY

**Abstract:** Mediation competencies are known as the capabilities of an individual allowing for constructive conflict resolution. They also condition its efficient psychosocial functioning. The main purpose of author's own studies was to distinguish these particular mediation competencies which constitute for persons deprived of liberty the resources enabling them to find such a conflict resolution which would be satisfactory to both parties of an unfavourable social interaction. The research group consisted of ninety-five (95) men committed to penal institutions. The study was conducted with the use of a diagnostic survey method applying Mediation Competencies Questionnaire by Lewicka-Zelent A. The obtained author's own research results point to a low level of mediation competencies as possessed by the examined persons. However, the highest scores have been achieved by them in reference to the provision of assistance competency and pragmatic competencies, which should be taken advantage of in the arranged rehabilitation interactions, with the simultaneous minimisation of the possessed deficits in this area.

**Keywords:** jail, mediation competencies, conflict